

ժուրի մինչև իւր վերջին սերունդին մէջ այն յանցանք, զոր թողած է մեզայ սկզբնագործն :

Այսպէս ահա մի կողմէն տիեզերական աւանդութեամբ ճշմարտուած անկումն և փոխանցութեամբ յաջորդած բնական եւ բարոյական աստիճանաւոր մարդոյ մէջ և միւս կողմէն աշխարհոյ վախճաններն նոյն կատարելութեան մէջ ըլլալով, ինչ որ էին անհրաժեշտութենէ յառաջ, թէ և մարդն ինքնին մոլորած լինի, գարձեալ փրկագործութիւն մի կամ ուրիշ որ և է միջոց մի անհրաժեշտ է մարդն իւր վախճանին արժանաւորելու համար : Այս բնական հետեւութիւն է այն վիճակին, որոյ մէջ կը գտնուի մարդկային բնութիւնն :

Փրկագործութեան մը անհրաժեշտ կարեւորութիւնը հաստատելէն զինի կը մնայ այժմ որոնել թէ ո՞ր կարգի մէջ կարելի է զայն գտնել : Այս կամ մարդկային կարգին մէջ կամ աւելի գերազայն էակի մէջ կարելի է գտնալ :

(Շարունակելէ) :

ՀԱՆԴԵՍ

ԸՆԹԵՐՑՄԱՆ ՀՐՈՎԱՐՏԱԿԻ

ՆՈՐԱՊՍԱԿ ԿԱՅՍԵՐ

Ամսոյ 6ին Տեղւոյս Կառավարութեան կողմէն յատուկ հրաւիրագրով տմեն Վանքերէն խնդրուած էր երկրորդ օրը Կառավարութեան պալատը ներկայ գտնուիլ Նորապետի Կայսեր հրովարտակի ընթերցման : Որոշեալ ժամուն մեր Ամեն Ս. Պատրիարքը երեք Եպիսկոպոսաց և երեք վարդապետաց ընկերակցութեամբ գնաց Կառավարութեան պալատը, ուր մի ընդարձակ

սրահ պատրաստուած էր ընթերցման հանդիսի համար և ուր արդէն ժողոված էին թէ՛ դատարանի և թէ՛ զինուորական պաշտօնեայք, ինչպէս եւ իւրաքանչիւր ազգաց հոգեւոր գլուխներն, այն է Յունաց Պատրիարքը, Յոյն — Կաթողիկոս Եպիսկոպոսը, Լատինաց Պատրիարքի կողմէն փոխանորդ մի եւ Հրէից Խախամը : Երբ պաշտօնական անձինք ամբողջացան, Վսեմ Կառավարին Հրովարտակի ՚ի ձեռին սրահը մտնելով՝ յարգանքով թահրիաթ Միւտիւրին ներկայացոյց կարգալու համար : Արտաքոյ սրահին ժողովորդեան խուռն բազմութիւն լցուած էր հրովարտակը լսելու փափագանք, զորաց հազարապետի առաջարկութեամբ Կառավարիչը հրամայեց ներս առնել սրահի տանելուն չափ, և ապա Թահրիաթ Միւտիւրին կարգաց բարձր ձայնիւ նախ հրովարտակը եւ յետոյ Կառավարին ուղղեալ գիրն, որով կը ծանուցուէր նախորդ Կայսեր անկման պարագաները և Սուլթան ՄԱՌԻՔՍԱՅ Գահակալութիւնը : Այնուհետեւ Յունաց Պատրիարքը յունական լեզուով բարկ մաղթական ճառ մի կարգաց, յետ որոյ մեր Ս. Պատրիարքը Տաճկական բարբարոյ անպատրաստական բանախօսութեամբ մի Աստուծոյ — Ազիլի օրով Օսմանեան պետութեան վտանգաւոր և տխուր կացութիւնը բացատրեց և շորհակալութիւն յայտնեց Նախախնամութեան և Թուրքիոյ Հայրենասիրաց, որք համայն երկիրը մեծ վտանգէ մը աղատեցին և ապա Նորապետի Կայսեր կենաց, Նախարարաց յարատեւ հայրենասիրութեան և զինուորականաց քաջութեան համար բարեմաղթութեամբ վերջացոյց խօսքը : Բոլոր հանդիսականք բանիւ բերանոյ շորհալ կալութիւն յայտնեցին մեր Ս. Պատրիարքին :

Ահաւասիկ Ս. Պատրիարքի բանալ խօսութեան համառօտագրութիւնը :

« Պարտք մի կատարելու համար յանկարծ ոտքի կ'ելլեմ առանց նախապատրաստութեան . ուստի ներկայ գտնուող Էֆէնտիններուն ներողամբութիւնը կը խնդրեմ :

Համայն արարածոց կենաց պէտքերն հոգացող եւ ամեն ժամանակ ու ամեն վայրկեան Նախախնամողը՝ Տիեզերաց Աստուածն է :

Նա աշխարհի բոլոր աղքատ վերայ հսկելու, նոցա բարօրութեան, յառաջագիմութեան և խաղաղութեան համար թագաւորներ հաստատած է . ուրոց հրամայած է խնամ ունենալ իրենց հպատակաց կենաբնի, պատուոյն եւ ընկից վերայ :

Այս աստուածուած սահմանեալ թագաւորներէն մի եւս մեր Բարեխորնամ թագաւորն ըլլալով՝ ըստ իւր պարտաւորութեան իրեն յանձնուած աւանդ հպատակները իբրեւ զորդիս խնամելու վերայ էր և է : Բայց ինչպէս շատ անգամ շատ տէրութեանց մէջ սրատահած են եւ կը պատահին միշտ աշխարհի բաղմադիմի ձախորդութիւնք . նոյնպէս հետ զհետէ անթիւ ձախորդութիւնք պատահեցան Օսմանեան Բարեխնամ Տէրութեան մէջ, և որ ըստ օրէ չարիք ՚ի վերայ չարեաց կուտակելով ծայրագոյն սամտութեամբ բոխանդակ կայսրութիւնը այրեց ու մրկեց առանց երբէք կենդանութեան նշան մի թողուլ : Այս տըխուր կացութեան մէջ գերեզմանին դուռը հասնող անկարող և անօգնական հիւանդի մը պէս իւր յոյսը միայն Աստուծոյ ամենակարող զօրութեան վերայ դնելով՝ իւր անբուժելի ցաւոց դեղն ու դարմանը անտի կը սպասէ :

Այս ցաւալի վիճակը Թուրքիոյ բոլոր բնակչաց յայտնի է :

Ահա՛ յանկարծ Աստուած, որ աւանակարող է, Օսմանեան Մեծազօր Կայսերութեան բարեջան նախարարաց և հոգեւորականաց սրտին մէջ հայրենասիրական փոքրիկ կայծ մի բուրբոքեց, որ հուպ ընդ հուպ հրահարուելով՝ երկրին կորուստ սպառնացող ամեն աղէտներն ՚ի մի վայրկեան այրեց և ոչնչացող անձայն և անչուկ . մեծ և արժանաւոր գործ թիւ դարու :

Աշխարհի պատմութեան մէջ նրմանը չը տեսնուած գործ մի էր այս, մանաւանդ մեծ դաս մի Եւրոպայի հայրենասէրներուն, որք հայրենեաց բարեկարգութիւնն ու անգործութիւնը բիրաւոր հայրենակցաց արեամբ կը գնեն . մինչդեռ Թուրքիոյ հայրենասէր Նախարարք եւ հոգեւորականք փրկեցին հայրենիքը, փրկեցին Պետութիւնը և փրկեցին համայն Թուրքիոյ բնակիչները մի քանի ժամուան մէջ առանց շիթ մը արեան՝ բաղմեցնելով՝ Օսմանեան գահին վերայ Սուլթան Մոհրաւիտ Ե . ըստ բաղձանաց համայն հպատակաց :

Այս փրկաւէտ յեղափոխութեան վերայ Թուրքիոյ սուգն՝ մխիթարութեան, լացն եւ ողբը՝ խնդութեան փոխուեցաւ : Ամեն ոք իւր աչքը, ձեռքն ու սիրտը դէպ յերկինս բարձրացոյց երախտագիտական սուրբ ըզգացմամբ շնորհալիլ լինելու Աստուծոյ մէջ, որ շնորհեց իրեն հայրենասէր, արգարասէր եւ որդեսէր Կայսր մի, Սուլթան Մոհրաւիտ Ե : Ամեն ոք ջերմ եւ սրտագին բարեմաղթութիւններ ուղղեց առ Բարձրեալն Օգոստ . Կայսեր կենաց և պետութեան բարեւաւութեան համար : Ես ալ Միաբանութեանս և համայն Հայ-Ազգիս ուրախական եւ բարեմաղթական անկեղծ զգացմանց թարգման հանդիսանալով՝ նախ կը շնորհաւորեմ Սուլթան Մու-

րատի երջանկառիթ Գահակալութիւնը : Եւ ապա կը խնդրեմ Աստուծմէ պահել զԿայսրն իւր պարագայիւք ՚ի խառն իւր երջանիկ և երկար կենօք . միշտ վառ պահել բարեջան Նախարարաց սրտին մէջ հայրենասիրութեան սգին , որ առաւել եւս իմաստութեամբ խորհին և գործեն ՚ի շինութիւն Մեծազօր Տէրութեան և ՚ի բարօրութիւն ամեն հպատակաց . տալ զօրավարաց և զօրաց քաջութիւն բազկի , քաջութիւն սրտի եւ յաջողութիւն զինուոյ :

Կեցցէ՛ և հաղար կեցցէ՛ Սուլթան ԽՈՒՐԱՏ Թաղաւորն և ամենասիրելի Կայսրն մեր :

Պ Ա Տ Մ Ա Կ Ա Ն

Օսմանեան նախարարաց մէջ հրաշակաւոր եւ մեծանուն Ռիֆաթ Փաշայի Յունաստանի և Եգիպտոսի ապստամբութեան , Ռուսաց պատերազմին , ՚ի Վիէնայ դեսպանութեան , և ՚ի Բ . Գուռն իւր նշանաւոր հանձարով և խոհեմութեամբ վարած սրշտաններուն միջոցին , ՚ի գրի առած քաղաքական և դեսպանագիտական ամենակարեւոր խնդիրները եւ դէպքերը և առ Բ . Գուռը գրած նամակներն , որ արդէն Տաճկերէն լեզուաւ հրատարակուած է , արժան գատելիքն ունի հետաքրքրական և գիտութեան արժանի գործերը կարելի եղածին չափ մասն առ մասն թարգմանել հայերէն աշխարհիկ լեզուաւ , և Հանդիսիս միջոցաւ հետդէտէ հրատարակել , ի յուսով որ բարեմիտ և ուսումնասէր ընթերցողաց ակործելի կը թուի :

Ապրիլ 1882

Վարդապետ :

ՍԿԻԶԲՆ ԳՈՐԾՈՅՆ

ՅՈՒՆԱՅ ազգը ՚ի սկզբանէ անտի՞ Օսմանեան հզօր և արդարաւորով Պետութեան հովանաւորութեան տակ տաղաւարած , և այսքան պէտպէս բուրութեանց և անչափ շնորհաց և երախտեաց արժանացած էր : Այս հաւտակ ազգէն (*) 1737 (1821) թուականի միջոցները , նախ Էֆլաֆ կողմէրը , և յետոյ Մարայի կղզին և նորա շրջականները , և Միլերկրական ծովուն կղզիներէն ոմանք գլուխ վերուցին եւ ապստամբեցան Օսմանեան Պետութեան դէմ . և յանդուգն համարձակութեամբ պէտպէս չարեաց և անարժան գործոց ձեռնամուխ եղան : Ուստի Օսմանեան Պետութիւնը պարտաւորեցաւ յամառ և անզուսպ ապստամբները պատուհասել և պատժել : Վասնորոյ այս ապստամբ հպատակաց վերայ խումբ խումբ բանակներ կադմեց , որով ստահակաց շատերը պատժեցան , և յափշտակուած կայսերական բերդերը եւ ամրոցները նոցա ձեռքէն ազատեցան : Ապստամբներէն անոնք որ անձնատուր հնազանդեցան , գթութիւն եւ ներողութիւն գտան : Սակայն սակաւք ոմանք յապստամբաց հաստատուն մտօք իրենց յամառութեան մէջ կացին մնացին : Եւ մինչդեռ Բ . Գուռը այս ստահակները զըսպելու պէտք եղած պատրաստութիւնները ամենայն ջանիւք յառաջ կ'տանէր , ահա 1787 (1827) թուին եւ Եֆլաֆ ամայ սկիզբները , Անդղիոյ Տէրութիւնն Բ . Գուռէն խնդրեց , որ Մարայի և նորա շրջականները գտնուած կղզիներուն մէջ իսլամ ժողովուրդք չը գտնուելով ինքեանք միայն բնակելու

(*) Այս թուականին յոյն կղերք մեծամեծ իրաւութիւններ յարուցին ընդդէմ Հայոց յերուսաղէմ Բնթէհէմի եկեղեցւոյն համար : Պարմ . Երանաշէմի . Յեռագիւր :